



УДК 271.4(477.83/.86)-726"18/19"(092)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2026.04.1001>

ОТЕЦЬ ІЛІА ЯЦІВ — ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИЙ ПАРОХ В УМОВАХ ТОТАЛІТАРНОЇ ДЕРЖАВИ*

Ярослав ТАРАС

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7241-9466>

доктор історичних наук, професор,
Інститут народознавства НАН України,
завідувач відділу етнології сучасності,
проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна;
Національний університет «Львівська політехніка»,
професор кафедри архітектури та реставрації,
вул. С. Бандери, 12, 79013, м. Львів, Україна,
e-mail: etnomod@ukr.net

Наукове вивчення та осмислення життєво-пасторського шляху отця Ілії Яців є актуальним і важливим завданням для української історичної науки, оскільки праць, присвячених сільським парохам, небагато.

Мета статті — аналіз діяльності сільського пароха в контексті суспільно-політичних процесів міжвоєнного періоду та в умовах існування Церкви у 1940—1960-ті рр. на Західній Україні.

Предмет дослідження — життєвий шлях о. І. Яців. Джерельною базою для дослідження були документи родинного архіву Яцівих.

Вибір методів дослідження зумовлений специфікою джерельного матеріалу, ґрунтується на родинному архіві Яцівих та зібраному автором польовому матеріалі. Основними методами дослідження є принципи історизму, системності, об'єктивності, всебічності, а також загальнологічні, теоретичні методи.

Новизною є введення в науковий простір документів із приватного архіву родини Яцівих та зібраних автором польових досліджень. На основі життєво-пасторського шляху о. І. Яців показано, як функціонувала Церква в умовах тоталітарної держави під тиском каральної репресивної системи.

Ключові слова: Ілія Яців, Українська греко-католицька церква, Галичина, духовенство, Голешів.

* Стаття перероблена і доповнена матеріалами про отця Ілію Яців, яку ми публікували у виданні: Тарас Я., Яців Р. Голешів в історії, культурі та людських долях: історико-краєзнавчі нариси, спогади. Львів: Простір-М. 2014. 416 + 16 кол. с.

Yaroslav TARAS

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7241-9466>

Doctor of Historical Sciences, Professor,
Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine,

Head of the Modern Ethnology Department,
15, Svobody Avenue, 79000, Lviv, Ukraine;
Lviv Polytechnic National University,
Department of Architecture and Conservation,
12, Bandery str., 79013, Lviv, Ukraine,
e-mail: etnomod@ukr.net

FATHER ILLIA YATSIV — A GREEK CATHOLIC PARISH PRIEST IN THE CONDITIONS OF A TOTALITARIAN STATE

The scholarly study and interpretation of the life and pastoral ministry of Father Illia Yatsiv is a relevant and important task for Ukrainian historical scholarship, as only a limited number of studies have been devoted to rural parish priests.

The purpose of this article is to analyse the activities of a rural parish priest in the context of the socio-political processes of the interwar period and the existence of the Church in Western Ukraine during the 1940s—1960s. The subject of the study is the life and pastoral ministry of Fr. Illia Yatsiv. The source base for the research consists of documents from the Yatsiv family archive.

The choice of research methods was determined by the specificity of the source material and is based on documents from the Yatsiv family archive as well as field materials collected by the author. The study employs the principles of historicism, systematicity, objectivity, and comprehensiveness, together with general logical and theoretical methods.

The novelty of the research lies in introducing into academic circulation documents from the private archive of the Yatsiv family, along with the author's field research materials. Based on the life and pastoral ministry of Fr. Illia Yatsiv, the article demonstrates how the Church functioned under the conditions of a totalitarian state and under the pressure of its punitive repressive system.

Two distinct periods can be identified in the life of Fr. Illia Yatsiv. The first period (1891—1939) encompasses the formation of his worldview, his childhood and youth, his secondary-school education, priestly ordination, and pastoral ministry in the village of Holeshiv. The second period (1939—1963) covers his ministry under the pressure of the Soviet repressive regime, marked by constant psychological strain and the continual threat of arrest and deportation because of his alleged connections with the Ukrainian Insurgent Army (UPA).

Keywords: Illia Yatsiv, Ukrainian Greek Catholic Church, Galicia, clergy, Holeshiv.

Вступ. Дослідження долі греко-католицьких священників Галичини в наш час, час війни проти російського агресора, набуло великої ваги. Адже вони, греко-католицькі священники, були не лише релігійними проводирями, а й просвітителами та захисниками прав свого народу, творцями української державності, фундаментом української нації. Вони навчали людей, будували школи, відкривали читальні. Їхні долі часто були дуже важкими через війни та переслідування влади.

Безпосередньо, цільово в нинішній час біографії греко-католицьких священників Галичини досліджують в Українському католицькому університеті (УКУ) у Львові. Головним осередком цієї роботи є **Інститут історії Церкви УКУ**.

Наукове вивчення та осмислення життя та пасторського шляху отця Іллі Яціва є *актуальним* і важливим завданням сучасної української історичної науки, важливим тому, що ми ще мало знаємо про парохіальних отців, які жили у селах разом зі своєю пастою, переживали з нею складні процеси, що відбувалися у міжвоєнній Польщі та в умовах радянської окупації: закриття храмів, нищення церков і їх майна, переслідування священнослужителів, віруючих, монашества.



Іл. 1. Семінарист Ілля Яців. Поч. 1910-х рр. З родинного архіву Р. Яціва

Написати життєпис Галицького пароха нелегко, коли церква була гонима, а документи про їх життя в ці буремні часи майже не збереглися, тому що переслідування радянською владою духовенства, репресії були причиною їх нищення, бо вони могли стати для радянської влади компроматом проти церкви.

За спогадами Романа Яціва «мій дід мав давній священницький вишкіл, досить прискіпливо ставився до всіх паперів, які були пов'язані з його життям, старався їх зберегти, не дивлячись на те, що вони можуть бути компроматом для нього, родини».

Збережений родинний архів Яцівих дав змогу на прикладі отця Іллі Яціва документально висвітлити життя сільського греко-католицького священника, який правдою і вірою служив своїй пастві у міжвоєнний час та в умовах тоталітарної держави.

Метою публікації є аналіз життя і діяльності сільського пароха в контексті суспільно-політичних процесів міжвоєнного періоду та в умовах існування церкви у 1940—1960-х роках на західній Україні. *Предметом* — життєвий шлях отця Іллі Яціва.

Основою *джерельної бази* стали документи родинного архіву Яцівих, які є унікальними, бо дають можливість відтворити середовище, в якому жили і служили сільській пастві галицькі парохі у першій половині ХХ століття.

Вибір *методів досліджень* зумовлений специфікою джерельного матеріалу — ґрунтується на родинному архіві Яцівих та зібраному автором польовому матеріалі. Основними методами дослідження є принципи історизму, системності, об'єктивності, всебічності, а також загальнологічні, теоретичні методи пізнання.

Новизною є введення у науковий простір документів із приватного архіву родини Яцівих та зібраних автором під час польових досліджень; біографія о. І. Яціва, представника Греко-католицької церкви, який служив пастві в умовах тоталітарної держави та атеїстичної пропаганди.

Основна частина. Отець Ілля Яців народився 28 червня 1891 р. у с. Томашівцях, тепер Калуського району Івано-Франківської області, хрещений 30 червня. Він рано втратив батьків. Так, мати Текля, дочка Іллі, з роду Кониськів (28 квітня 1868 р. н.), померла у 38-річному віці, а батько Теодор (28 квітня 1862 р. н.) прожив 51 рік (іл. 1).

Дитинство Іллі пройшло в живописній місцевості біля річки Болохівка — в місцевості, багатій на легенди та археологічні знахідки. Мешканці Томашівців знали, що в їхній околиці Перекосів люди жили давно — були виявлені крем'яні знаряддя праці доби неоліту.

Був у Іллі старший брат та три сестри. В сім років Ілля пішов вчитися в народну школу 2-го розряду в Томашівцях. Із «Zawiedomienie Szkolne» за шість років науки (1903—1904 рр.), яке збереглося, ми дізнаємося, що він вчився наполегливо, з усіх предметів мав оцінки «добре»¹. В 1905 р. Ілля Яців був зачислений «до першої класи державної гімназії в Станіславові з викладом язиком руским» (іл. 2).

Його успіхи в навчанні в народній школі були підставою декрету, згідно з яким «Яців Ілько ученик класи першої Б. ц. к. гімназії в Станіславові розпорядженням ц. к. Ради шкільної краєвої з дня 11 грудня 1905. Ч. 471444 дістав увільнення від цілої оплати шкільної почавши від першого півроку р[оку] шк[ільного] 1905/6 та так довго поведенем своїм, пильністю і поступами в науках буде на то заслугувати»².

Він мусів учитися належно, бо, згідно з декретом «Наколи би ученик одержав степень другий з обичаїв, пильності або поступу в науках, отсе увільнене стає ся неважним»³.

Смерть матері в 1906 р., одруження батька з Марфою, життя поза межами батьківського дому вимагали від 15-літнього юнака самостійних роздумів про свій майбутній шлях. Він розумів своє становище, тому вчився добре, це видно по оцінках у свідоцтвах та написах на кожному із них: «ученик Яців Ілля звільнений від шкільної оплати»⁴. Із свідоцтва шкільного дізнаємося, що мав наступні «успіхи в предметах науки: релігії — відзнача-

Ц. к. Гімназія з рускою виш. клас. Станіславові.

Ч. 34.

Річне свідоцтво.

Яців Ілля,

уроджений дн. 28. серпня 1891. в. Томашівцях в. Галичині

греко-католич. релігії, ученик восьмої класи, одержав за шкільний рік 1903/04. отсе свідоцтво:

Поведення: дуже добре.

Поступ в поодиноких предметах науки:		Загальний висхід
Предмет	Поступ	
Релігія:	добрий	Ученик свідчив клясе
Руска мова (яко викладав):	досконалий	
Латинська мова:	досконалий	
Грецька мова:	досконалий	
Польська мова:	досконалий	
Німецька мова:	досконалий	
Географія, історія і наука про громадянство:	досконалий	
Математика:	добрий	
Фізика:	добрий	
Предметів філософії:	досконалий	
Гімнастика:	добрий	висхід.
Вільноручні ремесла:	—	
Співа:	добрий	

Число опущених шкільних годин: 9; в того неоправданих: —

Ученик — був увільнений від шкільної оплати.

Станіславів, 9. 22. мая 1904.

Голова Ц. к. 53 а.

Іл. 2. Гімназійне річне свідоцтво І. Яціва. 1914 р. З родинного архіву Р. Яціва

ючиї, латинським язичі — дуже добре, в руським язичі — дуже добре, німецьким язичі — дуже добре, історії природи — дуже добре, гімнастиці — дуже добре, з інших предметів добре». Протягом восьми років навчання (1905—1914 рр.) він вчився належно, про що свідчать 16 гімназійних свідоцств⁵.

Він одержав добрі знання з історії рідного краю, історії природи. Успішному закінченню Державної гімназії в Станіславові сприяло й те, що Ілля, згідно з шкільними свідоцтвами, не мав «опущених годин не оправданих». Протягом восьми років навчання у гім-

⁵ Свідоцтва зберігаються в родинному архіві Романа Яціва.

¹ Свідоцтво за 1903/04 навчальний рік, видане 28 серпня 1904 р., зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

² Декрет звільнення від оплати шкільної з дня 11 грудня 1905 р. Ч. 47144, зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

³ Декрет звільнення від оплати шкільної з дня 11 грудня 1905 р. Ч. 47144, зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

⁴ Декрет звільнення від оплати шкільної з дня 11 грудня 1905 р. Ч. 47144, зберігається в родинному архіві Романа Яціва.



Іл. 3. Свідомство поведінки отця Іллі Яціва від греко-католицького уряду парохії в Томашівцях. 1.12.1924 р. З родинного архіву Р. Яціва

назії він мав «дуже добрий успіх в науці релігії та в науці зручності», що було визначальним у виборі професії на майбутнє.

Під час свого навчання в гімназії він, вже з 1910 р., «часто брав участь» у недільних та святкових богослужіннях. Про це доводить посвідчення від парохіального церковного уряду, підписане парохом Томашівців від 18.IX.1910 р.

Ілля Яців перед початком Першої світової війни був на той час досить освічений, володів латинською, грецькою, німецькою, французькою мовами. Після війни він поступає на навчання до Духовної семінарії у Львові.

Роки після Першої світової війни були нелегкими для Іллі Яціва — «Богослова першого року і питомця греко-католицького Духовного семинара у Львові».

Після смерті батька у 1913 р., фактично залишившись сиротою, без надії на будь-яку фінансову допомогу, він мусів вчитися і шукати засоби на життя. Скрутна ситуація, в якій він опинився, навчаючись в Духовній семінарії у Львові, змусила його звернутися в Митрополичий Ординаріат про допомогу.

Від Митрополичого Ординаріату він одержує лист наступного змісту:

«До ЧЕСНОГО ЯЦІВА Іллі

Богослова I року і питомця гр. кат. духовного Семинара у Львові.

На внесені тут вами прошені Митрополичий Ординаріат посвідчає, що Ви яко богослов і питомець духовного Семинара приналежите до зв'язи з Клером Львівської Архієпархії і тому прислуговує Вам право користати з пільги військового закону.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату.

Львів, дня 15 грудня 1920.

Підпис В. ч.

Гербова печатка»⁶.

Сьогодні ми не можемо сказати, чи скористався Ілля Яців з пільг військового закону, проте відомо, що, не зважаючи на фінансову скруту, він продовжував вчитися в Духовній семінарії (іл. 3).

Уже в 1924 р. Ілля Яців був «укінченим Богословом». Про це свідчить «Свідомство поведінки (поведінки. — Я. Т.), видане 1.XII.1924 р. греко-католицьким урядом парафії Томашівців. Із нього ми дізнаємося наступне:

«Сім посвідчується, що отець Ілля Яців син Теодора, укінчений Богослов цілий час перебували (слово нерозбірливе. — Я. Т.) заховувався дуже примірно, Богослужіння посіщав і дуже часто приступав до Св. Тайни Євхаристії»⁷.

Це підтверджує також «Свідомство моральності» 1925 р., згідно з яким «стверджується, що п. Ілля Яців, укінчений богослов, через рік по своїм укінченню св. Богословія стало перебував в (...) і стало посіщав Богослужіння дуже часто, приступав до Св. Тайн Покаяння Євхаристії. — Поведенем своїм може тільки всіх вірних викріпити на вірі святих. Греко-католицький уряд парохії Томашівців дня 10.VII.1925». Священик (підпис).

Зі свідомств моральності ми можемо зробити висновок, що після закінчення Духовної семінарії Ілля Яців повернувся в рідні Томашівці.

⁶ Лист Митрополичого Ординаріату за Ч. 7045/278 Е від 15 грудня 1920 р. зберігається у родинному архіві Романа Яціва.

⁷ Свідомство поведінки від греко-католицького уряду парохії в Томашівцях 1.XII.1924. Ч: 302, зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

Із шематизмів за 1931—1938 рр. ми дізнаємося, що Ілля Яців був рукоположений (висвячений. — Я. Т.) у 1927 році⁸.

Згідно з листом від ректорату Духовної семінарії за підписом Й. Сліпого ми дізнаємося, що «реколекції піchnуться в четверг дня 20/1.1927 р. о годині 5. пополудні, на які здорові прибувайте»⁹.

З адреси, куди був відсланий лист, відомо, що Ілля Яців з 1927 р. проживав у с. Лука Мала. Рекoлекцію Ілля Яців пройшов успішно. Після висвячення пастирську службу він розпочав у парафіяльній церкві с. Мединя.

14 червня 1927 р., будучи парохом с. Медині, о. Яців отримує лист від греко-католицького ординату наступного змісту:

«До Всечесного о. Іллі Яціва в Медині. Митрополичий Ординаріат уділяє Вам відправляти дві Служби Божі в неділі і урочисті свята з тим, щоби при сім не терпіли інші душпастирські обов'язки, а саме — проповіді, сповідь і катехизація вірних та щоби й точно заховувано при сім розпорядження Митрополичого Ординаріату оголошеного в «Архієпарх. Відомостях» з р. 1901. Ч. 34, стор. 85; з р. 1901. Ч. 29; з р. 1921. Ч. 2, стор. 8».

Аплікування другої Служби Божої по наміренню Єпископа розуміється в цей спосіб, що жертва, принята на сю Службу Божу, мусить бути віддана на духовний семінар у Львові¹⁰.

Від гр. кат. Митрополичого ординаріату»¹¹.

Крім парохії в Медині, о. Ілля отримує ще одну, про це свідчить грамота Андрея Шептицького, згідно з якою «Возлюбленому в Христі Вч. о. Іллі Яців — зав. парохії в Медині. Мир о Господі і Архієрейське Благословіє. Відповідно Вашому прошенню з дня ... призначаємо Вас на ехс. завідателя в Перевізці...».

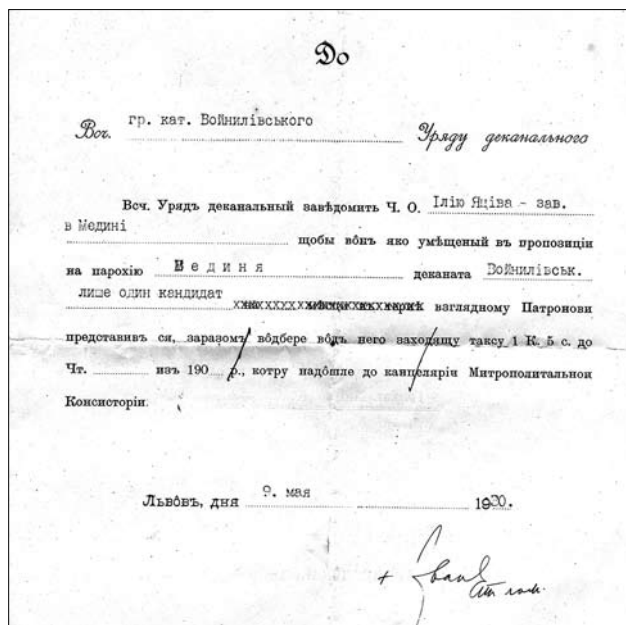
Пристапив до пастирських обов'язків в Перевізці о. Ілля Яців 14 березня 1928 р., тобто з того

⁸ Шематизм гр. кат. Духовенства Львівської Архієпархії на рік 1931/32. Львів, 1931. С. 68; Шематизм духовенства Львівської Архієпархії. Львів, 1938. С. 37.

⁹ Лист ректорату Духовної Семінарії від 12 січня 1927 р., зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

¹⁰ Другий абзац перекреслений.

¹¹ Лист від греко-католицького Митрополичого Ординаріату Ч. 4470 РД, зберігається в родинному архіві Романа Яціва



Іл. 4. Лист-повідомлення о. І. Яціву про те, що той «уміщений в пропозиції на парохію Мединя». 09.05.1930 р. З родинного архіву Р. Яціва

часу уже має дві церковні громади — в Медині та Перевізці. Цього дня він отримав вказівку від греко-католицького Митрополичого Ординаріату «в неділі і свята зі згляду на повірений йому уряд завідателя ехс. парохії Перевозець — на час тривання того уряду з обов'язковим служенням одної Сл[ужби] Б[ожої] в парохії Мединя — а другої Перевозець»¹² (іл. 4).

Село Мединя знаходилось недалеко від батьківського села Томашівці, по сусідству зі с. Крилом, в якому колись стояв стародавній Галич. Служив він у церкві св. Михаїла, відомості про яку ми маємо з 1701 року¹³. У 1931 р. тамтешній о. Степан Паламар залишає парохію Голешева, вона стає «опорожненою».

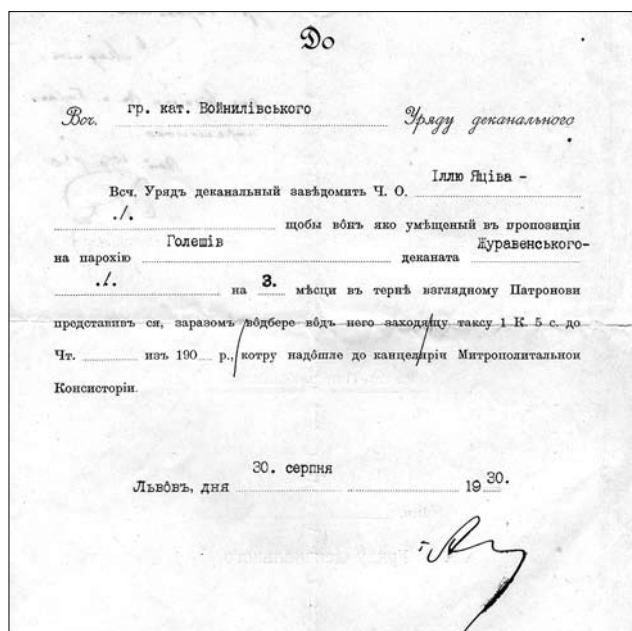
Отець Ілля того ж року подає прошення перевести його в «опорожнену» парохію в с. Голешів (іл. 5).

Нам не відомо, що спонукало о. Іллю змінити парафію. На це, мабуть, були причини, про які ми можемо лише здогадуватись.

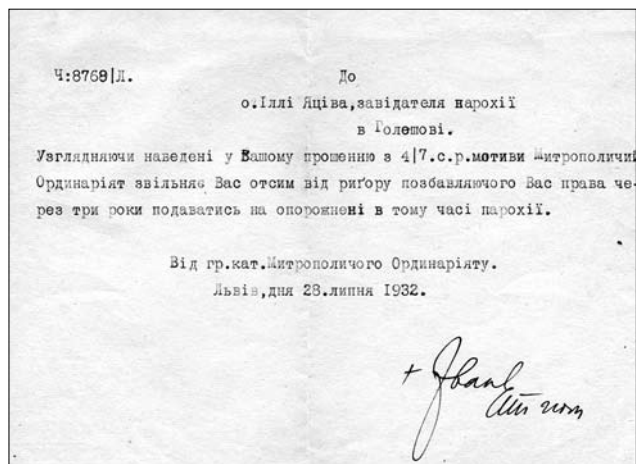
Згідно з Митрополичою грамотою Андрея Шептицького від 10 листопада 1930 р. «Возлюбленому в

¹² Лист греко-католицького парохіального уряду в Медині п. Войнилів від 14 березня 1928 р. за Ч. 2106/РД о. Іллі Яціву, знаходиться в родинному архіві Романа Яціва.

¹³ Monumenta Ucrainae Historica. Рим, 1967. Т. IV. С. 316.



Іл. 5. Лист-повідомлення о. І. Яціва про те, що той «уміщений в пропозиції на парохію Голешів». 30.08.1930 р. З родинного архіву Р. Яціва



Іл. 6. Лист Греко-католицького Митрополичого Ординаріату про звільнення о. І. Яціва від заборони через три роки «подаватися на опорожнені в тому часі парохії». 28.07.1932 р. З родинного архіву Р. Яціва

Христі Всч. о. Яцівові завід. парохії в Медині... відповідно Вашого прошення з дня 30 жовтня 1930 р. призначаємо Вас завідателем парохії в Голешеві Деканату Журавенського... У Львові, дня 10 листопада 1930»¹⁴.

Із шематизмів 1931—1932 р. відомо, що «о. Ілля Яців п. Медині дек. Войнилів, ще не обняв пара-

¹⁴ Грамота Андрея Шептицького від 10 листопада 1930. Ч. 10736 Л, зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

фію в с. Голешів»¹⁵. Не відомо, з яких причин о. Ілля Яців не обійняв парохію в с. Голешів в 1930 році. Згідно з Митрополичою грамотою Андрея Шептицького від 5 січня 1931 р. отець Ілля Яців обійняв «парохію Голешів після приписів убігаючого ся и испить до душпастырства еспособленого на регену парохію в 2 дня січня 1931 року»¹⁶. Це підтверджує резолюція деканального Журавенського уряду, яка написана на грамоті деканом наступного змісту: «Сч. о. Ілля Яців звільнений з днем 1/1 1931 з завідательства [...] і заінстальований як парох Голешева з дня 1 січня 1931. від гр. кат. уряду деканального духовенського. Дня 26 січня 1931 р.». Підпис декана, печатка¹⁷.

Від Андрея Шептицького він також отримує грамоту на призначення «Завідателем парохії з правами пароха від 1.IV. 1932 р. в Облазници Деканату Жидачівського»¹⁸.

В липні 1932 р. парох с. Голешів отець Яців знову звернувся до греко-католицького Митрополичого Ординаріату у Львові з тим, щоб його звільнили від «ригору», який позбавляв його від подання на конкурс на «опорожнені» парохії.

Це звернення диктувалося тим, що заборонялося священникам, прослуживши у парохії менше трьох років, переходити на «опорожнену» парохію (іл. 6).

Мотиви, які виклав о. Яців у своєму прошенні, не відомі, бо ми не маємо архіву греко-католицького Ординаріату. На свій лист він одержав наступну відповідь:

«До о. Іллі Яціва, завідателя парохії в Голешові.

Узглядняючи наведені у Вашому прошенні з 4/7 с. р. мотивів Митрополичий Ординаріат звільняє Вас отсим від ригору (ригор.— заборона священникам до певного часу переходити з од-

¹⁵ Шематизм гр.-кат. духовенства Львівської Архієпархії на рік 1931—1932. Львів, 1931. Річник LXXVI. С. 68.

¹⁶ Грамота Андрея Шептицького Митрополита Галицького, Архієпископа Львівського, Єпископа Каменецького від 5 січня 1931 р. Зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

¹⁷ Грамота Андрея Шептицького Митрополита Галицького, Архієпископа Львівського, Єпископа Каменецького від 5 січня 1931 р. Зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

¹⁸ Грамота Ч. 8005/Л від 13 липня 1931 р. знаходиться в родинному архіві Романа Яціва.

нієї парафії в іншу. — Я. Т.), позбавляючого Вас права через три роки подаватись на опорожнені в тому часі парохії.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату.

Львів, дня 28 липня 1932». Підпис¹⁹.

За свідченням жителя Олексі Когута о. Яціва із Томашівців у 1931 р. перевозив тато Ільчишина Гриня — Андрій²⁰.

13 липня 1934 р. Митрополичий Ординаріат грамотою призначає о. Іллю Яціва «на завідателя з поборами пароха в Клещівній Нараївського деканату і зобов'язує Вас повинуватися в духовних і парохіальних ділах Вашому о. Деканові»²¹.

Через три роки, у 1935-му, о. Яців знову звернувся до Митрополичої Консисторії з проханням, що він хоче змінити парохію. На його прохання до Журавенського Деканального Уряду в Чертежі прийшов від Консисторії наступний лист:

«До о. Іллі Яціва

пароха в Голешеві. —

Через гр. кат. Журавенський Деканальний уряд в Чертежі.

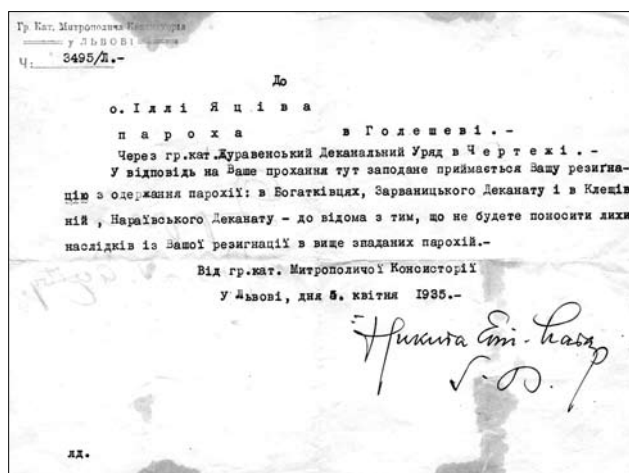
У відповідь на Ваше прохання тут заподане приймається Вашу з одержання парохії: в Богатківцях, Зарваницького Деканату і в Клещівній, Нараївського Деканату — до відома з тим, що не будете поносити лихих наслідків із Вашої резиґнації в вище згаданих парохій.

Від гр. кат. Митрополичої Консисторії у Львові, дня 5 квітня 1935».

Підпис Никита Епископ²² (іл. 7).

Подання на нову парафію о. Яціва були пов'язані з тим, «що село Голешів не багате, не могло збудувати нову церкву»²³.

Подання на нові парохії о. Яцивим були пов'язані з його матеріальним станом. З матеріалів родинно-



Іл. 7. Лист Греко-католицького Митрополичої Консисторії до о. І. Яціва про прохання «одержати парохії в Богатківцях Зарваницького деканату і в Клещівній Нараївського деканату». 05.04.1935 р. З родинного архіву Р. Яціва

го архіву Романа Яціва дізнаємося, що о. Ілля жив бідно, мав борги. Зокрема, відомо про його борг перед братом Василем Яцивим ще з тих часів, коли він покинув у 1920 р. Томашівці. Чи це був борг, який пов'язаний з батьківською спадщиною, його навчанням у семінарії, чи переїздом на нову парафію, або з життям у Голишеві — сказати трудно через відсутність живих учасників цих взаємин та свідків. Відомо, що брат Василь в с. Томашівці зробив письмову заяву «при свідках..., що мій брат Ілля Яців віддав мені весь довг і нічого не винен». Цю заяву Василя Яціва засвідчили Іван Кацибан та Юрко Безрукий. Вона була зроблена 20 березня 1939 року²⁴. Є підстави вважати, що при написанні цієї заяви був також отець Ілля Яців.

Необхідно зазначити, що така заява, написана чорним чорнилом на аркуші паперу і засвідчена підписами свідків, вказує на високу довіру до свідків у селі.

Незважаючи на те, що о. Ілля на свої прохання отримував позитивні відповіді, він таки не перейшов на іншу парохію. Видно, якісь небесні сили його тримали в цьому селі 33 роки, хоча він мав грамоти про призначення на нові парохії.

Отець Яців, як і греко-католицьке духовенство загалом, через певний час екзаменувався. Парохіальний конкурсний іспит він проходив 29 жовтня 1929 року. Перед іспитом 19 вересня 1929 р. він

²⁴ Заява від 20.03.1939 р., зберігається у родинному архіві Романа Яціва.

¹⁹ Лист № 4 8769/Л від 28 липня 1932 р. від Гр. кат. Митрополичого Ординаріату зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

²⁰ Зап. Я. Тараса 05.03.2006 р. в с. Голешів від Когута Олексі Михайловича, 1927 р. н.

²¹ Грамота Ч. П. 6831 від 13 липня 1934 р., зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

²² Лист Ч. 3495 п від 5 квітня 1935 р. від гр. кат. Митрополичої Консисторії, зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

²³ Зап. Я. Тараса 03.03.2006 р. в с. Голешів від Романовича Михайла Васильовича, 1941 р. н.



Іл. 8. Посвідчення про те, що о. І. Яців «піддався конкурсному парохіяльному іспитові з наук Богословних». 29.10.1929 р. З родинного архіву Р. Яціва



Іл. 9. Лист Греко-католицького Митрополичої Консисторії до о. І. Яціва про перенесення «конкурсного іспиту дотично наук, якому Ви піддалися дня 29 жовтня 1929 року на рік». 29.11.1935 р. З родинного архіву Р. Яціва

одержав наступного листа від греко-католицького Митрополичого Ординаріату.

«До

о. Іллі Яціва — зав. парохії в Медині.

Узглядаючи внесені Вами тут прошені, попередньо свідомством зложених іспитів передконкурсних і списом прочитаних богословських книжок, дозволяється Вам піддатися іспитови конкурсному парохіяльному дотично наук в осінній речинці, який має відбутися 29.X.1929 р.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату у Львові, дня 19 вересня 1929».

Підпис»²⁵.

²⁵ Лист від Греко-католицької Митрополичої консисторії за Ч. 10947 Л., зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

Відомо, що о. Яців успішно здав парохіяльний конкурсний іспит у 1929 році. Це підтверджує свідство: «Сим посвідчаємо, що Святихеник нашої Архієпархії Преподобний о. Ілля Яців, піддавши ся конкурсному парохіяльному іспитови з наук Богословських дня 29 місяця жовтня року 1929, зістав одобрений з поступом достаточним на 3 роки, а тим самим під зглядом науковим єсть достойним з протягу шести слідуєчих літ від дня іспиту, убігати ся о опорожненні душпастирські місця. У Львові дня 29 жовтня 1929 р.». Підпис. Печатки²⁶ (іл. 8).

Наступний конкурсний іспит він мав здавати через три роки. Отець Яців у 1935 р. звертається до Греко-Католицької Митрополичої Консисторії про важливість парохіяльного конкурсного іспиту 1929 р., тобто про перенесення йому іспиту на пізніший час. Від Консисторії він отримує лист такого змісту:

«До о. Іллі Яціва

пароха в Голешеві. —

Узглядаючи внесені Вами тут прохання, продовжується Вам важність парохіяльного конкурсного іспиту дотично наук, якому Ви піддалися дня 29 жовтня 1929 р. з добрим поступом до 29 жовтня 1936 р., то є на один рік.

Від гр. кат. Митрополичої консисторії

У Львові, дня 29 листопада 1935».

Підпис

Гербова печатка²⁷ (іл. 9).

Знаходячись далеко від Львівської Єпархії, о. Яців до Другої світової війни був членом товариства св. Андрея, брав участь у семінарах, які проводило це товариство у Львові. Про це свідчить «Посвідка»: «Дирекція Товариства св. Андрея посвідчає отсим, що: Всч. Отець Ілля Яців взяв участь у реколекціях, які відбулися під проводом: Впр. О. сов. Стефана Рудя в днях від 10.IX.1934 до дня 14 IX.1934. Голова о. Юліан Дзерович, секретар Микола Лада»²⁸.

Нам важко відтворити, яким був період «перших москалів» у житті о. Іллі — з 17 вересня 1939 р. до 22 червня 1941 року. Але знаємо, що напере-

²⁶ Посвідчення Ч. 8932, зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

²⁷ Лист від гр. кат. Консисторії, зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

²⁸ Посвідка знаходиться в родинному архіві Романа Яціва.

додні, у липні 1939 р., о. Ілля відзначав 950-ліття Хрещення України, був у Львові, Службу Божу відправив у церкві в Голешеві, поставив у селі пам'ятний хрест. Знаємо, що з приходом «перших москалів» в період відзначення 950-ліття Хрещення України, почалися арешти священників. Відомо, що в листопаді 1939 р. УНКВС²⁹ по Станіславській області завело оперативну справу «Чума», за якою проходило 20 греко-католицьких священників і віруючих.

Для компрометації Греко-Католицької Церкви та відриву від неї духовенства і віруючих 1940 р. було складено, а 11 січня 1941 р. затверджено наркомом внутрішніх справ СРСР Л. Берією план агентурно-оперативних заходів про розкладання УГКЦ³⁰.

Отець Яців в 1940—1941 рр. жив у стресі, переживав за долю дітей, родину, жив під репресивним тиском нової влади, яка, починаючи з кінця 1940 р., почала арешти священників. З вересня 1939 р. по червень 1941 р. загинуло 34 греко-католицьких священників, а 1941 розпочалися депортації на Схід³¹.

Чекав свого арешту і о. Ілля, але в УНКВС по Дрогобицькій області не дійшли руки до нього, оскільки розгоралася Друга світова війна.

Отець Яців, вірний своїй пастві, під час Другої світової війни здійснює всі богослужіння, переносить всі воєнні лиха разом зі своїми парафіянами.

Через два місяці від початку війни с. Голешів залишилося без дяка. Отець Яців шукає дяка, він його знаходить і екзамєнує. Про це свідчить заява дяка:

«До Греко-Католицького Парохіяльного Уряду в Голешеві.

Я, низше підписаний як іспитований церковний дяк, опираючися на законах дяківської службової продматики, виданої Львівським Митрополитом Ординаріатом з дня 15/4. 1925 р., вношу прохання о надання мені дяківської посади при матерній Церкві св. Антонія в Голешеві.

Голешів, дня 18 вересня 1941 р.

Підпис»³².

²⁹УНКВС — Управління Народного комісаріату внутрішніх справ.

³⁰УГКЦ — Українська Греко-Католицька церква.

³¹Kumor B. *Historia Kościoła*. Lublin, 1996. Cz. 8. Czasy współczesne 1914—1992. S. 595.

³²Лист дяка зберігається в родинному архіві Романа Яціва.



Іл. 10. Проборство в с. Голешів, де з 1931 р. по 1963 р. проживав о. І. Яців зі своєю сім'єю. З родинного архіву Р. Яціва

Майже через рік він перед о. Яцівим та двома провізорами дає присягу:

«Присяга церковного дяка

Антоня

Я, Антін, введений нині в службу церковного дяка в Голешеві, прирікаю перед Господом Богом, Пречистою Дівою Марією і всіми святими, що буду точно і ревно сповняти обов'язки мого звання, давати примір чесного, побожного і тверезого життя, поважати і слухати мого душпастиря і церковну владу, старатися пильно про все, що примножить славу Божу і добро церкви, а удаляти все, що наносило б їм шкоду, беручи вірно книги і все майно церкви та без дозволу пароха нікому їх не видавати, жити з парохіянами в згоді і спокою та придержувати все, що приписує службова [...] для дяків, яка є мені добре znana. Так мені поможи Боже, і всі святі.

Приречення се власноручно підписую.

В Голешеві, дня 18/VII.1942 р.

О. Яців Ілля,

Парох Підпис дяка:

Підписи двох провізорів: підпис

Іван Ониськів

Кисіль Семко»³³ (іл. 10).

Церковне життя не припинялось і під час війни. Священники правили служби, самі повинні були здавати конкурсні іспити. 6 серпня 1943 р. о. Ілля Яців в Голешеві отримав лист за підписом Андрея Шептицького такого змісту: «Митрополитий Ординарі-

³³Присяга церковного дяка зберігається в родинному архіві Романа Яціва.



Іл. 11. Господарська будівля в проборстві. З родинного архіву Р. Яціва



Іл. 12. Сім'я о. Іллі та Іванни Яцівих 1939 р. Ліворуч (стоять) донька Романа, на колінах сидить син Любомир, праворуч (стоять) син МIRON. З родинного архіву Р. Яціва

ят звільняє Вас від конкурсового іспиту на один рік, з обов'язком по році здавати іспит»³⁴.

«З документів ГДА СБ України видно, що у перші місяці після вигнання німецьких окупантів із Західної України органи держбезпеки не вдавалися до надто різких заходів, і до кінця 1944 р. репресії проти греко-католицького духовенства не набрали помітних масштабів»³⁵.

Перший наступ радянської влади на церкву о. Яців відчув у грудні 1944 року. З церкви забирають книги записів «Актів Громадського стану». Про це свідчить «акт, виданий в тім, що від священника культів

Голешівської церкви гр. Яців Іллі взяті книги записів Актів Громадського стану, 2 томи...»³⁶ (іл. 11).

Період від лютого по квітень 1945 р. був найдраматичнішим — як для ієрархів УГКЦ, так і о. Яціва зокрема. В цей період органи держбезпеки проводили роботу з місцевими священниками, арештовували духовенство, пов'язане з підпіллям ОУН та УПА.

Сьогодні ми дізнаємось із архівів НКДБ (Народний комісаріат державної безпеки), що о. Яців мав зв'язки з підпіллям ОУН і УПА.

З витягу із доповідної записки в «оперативном учете» УНКДБ по Дрогобицькій області до НКДБ УРСР від 2 грудня 1945 р. (який був відправлений в Київ «Народному комиссару государствен[ной] безопасности СССР генерал-лейтенанту тов. Савченко») ми дізнаємося, що «Священник **ЯЦИВ** **Илья** **Теодорович**, 1891 года рождения, с высшим духовным образованием, проживает и служит в селе Голышево Журавновского района Дрогобычской области. Добытые нами агентурно-следственные данные свидетельствуют о том, что **ЯЦИВ**, после изгнания немецких оккупантов с территории Дрогобычской области, систематически принимает у себя на квартире главарей банд УПА, предоставляя им ночлег и питание.

Так, в феврале месяце 1945 года в село Голышево пришла крупная банда УПА, которая разместилась во дворе **ЯЦИВА** и всю ночь занималась грабежами и избиением советско-настроенной части населения. В мае месяце сего года в течение двух суток банда УПА находилась в селе и проводила митинги, ставила спектакли, а ее главари все эти дни размещались в квартире **ЯЦИВА**. Во второй половине июня месяца сего года в село Голышево вошла крупная банда УПА в количестве около 120 человек, главари которой вместе с охраной разместились в доме священника **ЯЦИВА**, и простояли там двое суток. Причем все это время во дворе **ЯЦИВА** производилась стирка белья бандитов, и туда же сносились награбленные у населения посуда и продукты питания. 8 октября сего года, будучи вызван в Райисполком на беседу по вопросу присоединения к инициативной группе, **ЯЦИВ** не пожелал разговаривать на эту тему и там же по-

³⁴ Лист від гр. католицького Митрополічного Ординаріату від 6 серпня 1943 року, зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

³⁵ Ліквідація УГКЦ 1939—1946. Документи радянських органів державної безпеки. Київ: ПП Сергійчук М.І., 2006. Т. 1. С. 14.

³⁶ Акт від 16.XII.1944 р., зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

дал свій письменний отказ перехода на православие. Пособническая деятельность ЯЦИВА бандитам УПА нами документируется на предмет его ареста»³⁷ (іл. 12).

Отець Яців неодноразово приймав бійців УПА, підпадав під пропозицію начальника УНКДБ по Львівській області, що «для припинення їх антирадянсько-націоналістичної діяльності і виконання основного завдання, що полягає в підготовці до нанесення удару по уніатській церкві, вважаємо за необхідне приступити до арешту духовенства, яке зв'язане з підпіллям ОУН і УПА...»³⁸. Приймаючи бійців УПА, о. Яців знав, що його парafia, пробство, може стати місцем бою зі спецзагоном НКДБ.

Його ситуація ускладнювалася ще й тим, що він і все місцеве духовенство опинилися без керівництва Української Греко-Католицької Церкви сам на сам з УНКДБ (1 листопада 1944 року Митрополит Андрей Шептицький помер). Особливо тяжка ситуація склалася для Церкви, коли радянська влада у березні 1946 р. скликала у Львові «синод», на якому не було жодного греко-католицького єпископа, анулювала Берестейську унію 1596 р. і підпорядкувала Греко-Католицьку Церкву Російській Православній Церкві.

Ліквідація УГКЦ за сценарієм НКДБ відбувалася власними руками «так званим возз'єднанням українських греко-католиків з російською православною церквою через нібито справді добровільне створення Ініціативної групи з числа застрашених терором священників після арештів Митрополита Йосифа Сліпого та всіх єпископів»³⁹.

Від о. Яціва НКДБ вимагало порвати з католицизмом і погодитися перейти на православ'я. Органи НКДБ застосовували різні методи впливу. Він одержав звернення до священників УГКЦ від ініціативної групи із числа «греко-католицьких авторитетів у Львові» до духовенства і вірних УГКЦ із закликом порвати з унією і «довести нашу греко-католицьку



Іл. 13. Указ Архієпископа Львівського і Тернопільського про призначення настоятелем церкви св. Антонія Великого у с. Голешів та св. Миколи у с. Новошин. 29.06.1961 р. З родинного архіву Р. Яціва

церкву до возз'єднання з усією всеруською православною церквою»⁴⁰.

Перед отцем Яцівим в цей час стояла проблема: залишитися із паствою і підкоритись Російській Православній Церкві чи бути ув'язненим, піти у підпілля, залишити паству та дати привід для закриття церкви с. Голешева. З документів НКДБ дізнаємося, що він «не желал разговаривать на [...] тему [...] присоединения», неодноразово подавав відмову про перехід під юрисдикцію Російському патріархату. Він був у роздумах, розумів, що хтось мусить бути поводителем пастви у складні часи, бо якщо його не буде, то місце християнської віри, духовності займе радянська ідеологія та релігійні секти. Він приймає рішення служити Богу, пастві сіл Голешева, Лапшина, Новошина, незважаючи на те, що тепер о. Яців у підпорядкуванні Російської Православної Церкви. Із наявних у нас документів відомо, що в 1961 р. отець Яців пройшов реєстрацію в уповноваженого в справах Руської Православної Церкви

³⁷ Цит. за матеріалами Державного архіву Служби Безпеки України: Ліквідація УГКЦ 1939—1946. Документи радянських органів державної безпеки: в 2 т. Київ: ПП Сергійчук М.І., 2006. Т. 2. С. 395, 396.

³⁸ ДА СБ України. Ф. 13. Спр. 372. Т. 33. Арк. 184, 185.

³⁹ Ліквідація УГКЦ 1939—1946. Документи радянських органів державної безпеки. Київ: ПП Сергійчук М.І., 2006. С. 4.

⁴⁰ Доповідна Зап-ка наркома держбезпеки УРСР С. Савченка секретарю ЦК КПбУ М. Хрущову про заходи щодо ліквідації УГКЦ. ДА СБ України. Ф. 65. Спр. С. 9113. Т. 21. Арк. 415—421.

Заготовки 1952 г

МИНИСТЕРСТВО М И МП СССР Серия КБ

ПРИЕМО-РАСЧЕТНАЯ КВИТАНЦИЯ
на принятое масло топленое,
сливочный сырец, сало-шпиг,
баранье и свиное топленое сало,
масло овчье и козье

№ 19474

3890 13.12 1952 г.

обязательство №

наименование пункта, района, волости, с/совета

Принято от Яців Ілля Федор
проживающего в Голешів селений
района с/совета

Наименование про- дукта (вид масла или сала, брынза)	Принято		Цена	Сумма	Вес за выч. скидки по брынзе и сало-шпигу
	кг	% жи- рности			
сало	0 22	45 0 99	4 40	4 95	

Вес _____ Принят _____
пропись _____ Получил _____

сумма прописью

Примечание: по салу-шпигу оплачивается вес за вычетом
скидки за шкурку, т. е. вес, указанный в последнем графе.
Статиздат 1/40 д. л. 25/18/12/9.49 г. т. 124.800х25х3

Іл. 14. Приймально-розрахункова квитанція про здачу о. Яцівим сільськогосподарських продуктів. 1952 р. З родинного архіву Р. Яціва

при Раді Міністрів СРСР по Львівській області. Про це свідчить указ такого змісту:

«Указ

Священнику (Протоієрею) Яців Іллі Федоровичу.

Цим Указом Ви призначені настоятелем св. Антонія Вел. Церкви парафії села ГОЛЕШІВ з правом служіння у церквах: Св. МИКОЛАЇВСЬКИЙ СЕЛА НОВОШИН та з правом задовольняти релігійні потреби віруючих сіл:

Жидачівського району, Львівсько-Тернопільської Єпархії.

Пропонуємо Вам приступити до виконання своїх обов'язків, попередю з'явившись до районного о. Благочинного.

Указ дійсний при наявності довідки про реєстрацію в Уповноваженого в справах Руської Православної Церкви при Раді міністрів СРСР по ЛЬВІВСЬКІЙ області.

Підпис

Архієпископ Львівський і Тернопільський». Печатка єпископа⁴¹ (іл. 13).

Останній абзац цього листа відверто вказує, що указ про «призначення настоятелем св. Анто-

нія Великого парафії села Голешів з правом служіння... пов'язаний» з умовою реєстрації в уповноваженого в справах Руської Православної Церкви при Раді міністрів СРСР по Львівській області, тобто переходом під патронат Московського Патріархату.

Нелегким було життя священників у Радянській Україні. Влада від священників вимагала оплату за користування пасовиськом, землею, змушувала щорічно виконувати трудові повинності: гужтрудповинності, заготовляти ліс, працювати на ремонті доріг. Все відбувалося, не зважаючи на те, що священників і, зокрема, о. Яціва, зарахували до одноосібників.

Щоб зрозуміти, в якому становищі знаходився одноосібник-священник, наведемо, для прикладу, таку повістку: «До громадянина о. Яців Ілля. Ви зобов'язані дня 23.XI.45 їхати до вивізки матеріалу з ліса призначеного до станції Жидачів. На побит 10 днів»⁴². Через два місяці 18 грудня 1945 р. він отримав другу повістку, яка вже зазначала обсяги робіт, які він мав виконати.

Для того, щоб відчути ситуацію, в якій опинився священник після окупації радянською владою України, наведемо повний текст однієї з повісток, які одержував о. Яців упродовж багатьох років після війни:

«Громадянину с. Голешів о. Яців Ілько Федоровичу.

Згідно постанови Ради Народних Комісарів України, ЦУ КП(б)У, Обкому, Облвиконкому та рішення Журавнівського РВК і РПК від 9.XII.1945 р., в порядку гужтрудповинності, ви зобов'язані працювати в Ліспромгоспі з 15.XII.1945 р. до I—III. 1946 р. 35 км (мЗ.— Я. Т.) та протягом січня і лютого — до 1.III. 1946 р.— 26,5 км (мЗ.— Я. Т.).

Робота оплачується за здільними розцінками від виробу. При виконанні норм виробу за місяць робітник одержує: мануфактури 6 метрів, мила 400 гр., тютюну 100 гр., цукру 300 гр., сірників 3 коробки, солі 2 кг, гасу 2 літри. При виконанні норм за сезон видається ще 20 метрів мануфактури. Овес дається 3 кг на коня при виконанні норми.

⁴²Повістка від 23. XI. 1945 р. за підписом голови сільради зберігається у родинному архіві Романа Яціва.

⁴¹Зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

За невиконання доведеного завдання в строк Ви підлягаєте кримінальній відповідальності по суду»⁴³ (іл. 14).

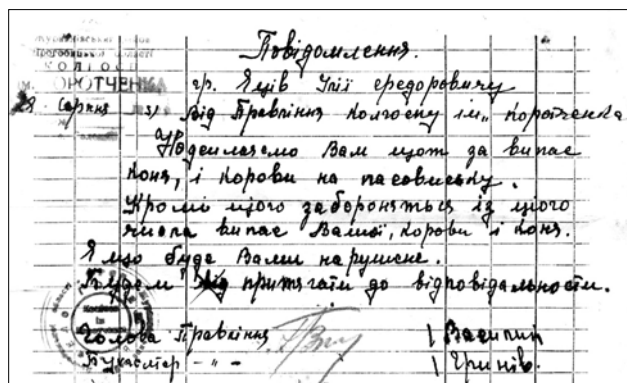
Винагородою за місячну працю у Ліспромгоспі отець отримав «мануфактури 6 м., мила 400 гр., тютюну 100 гр., цукру 300 гр., сірників 3 коробки, солі 2 кг, гасу 2 літри. Всі роботи у Лісгоспі отець виконував власними кінями, якщо він не виконав норми, то не отримував на коня 3 кг вівса, мав годувати його власним вівсом. Заробивши таку «винагороду» за трудововинність, о. Яців мав щорічні зобов'язання на поставку м'яса, молока, бринзи-сиру, яєць, вовни і шкірсировини. У 1952 р. о. Ілля здав 60 кг м'яса, 150 яєць, 250 літрів молока⁴⁴. Отець Ілля щороку виконував зобов'язання трудововинності, ходив на «побит на 10 днів» і більше, возив ліс, працював на ремонті доріг, особливо показні ці факти на фоні сьогодення нашого священництва.

Усунувши зі свого шляху Греко-Католицьку Церкву в 1946 р., радянський уряд взявся за колективізацію сільськогосподарського сектора. Вона проводилась у Західній Україні у 1948—1951 рр., під час цього було колективізовано 95,2% земель.

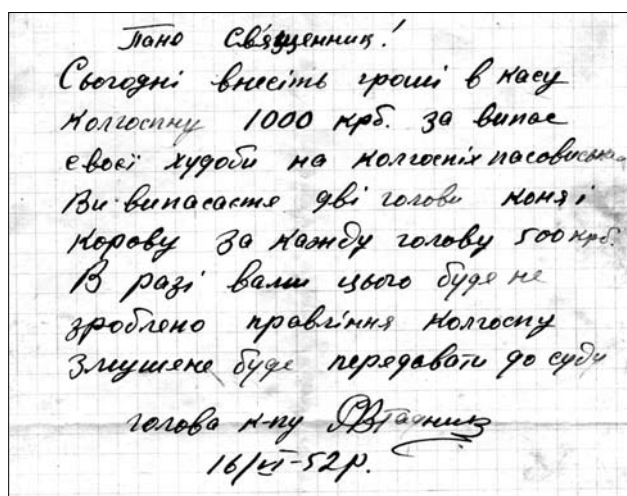
Життя о. Яціва після створення в с. Голешів колгоспу складалося на тлі загального ставлення радянської влади до Церкви і особливо агресивного ставлення до священників греко-католицької церкви.

Відокремивши церкву від держави, визначивши, що священники ведуть індивідуальне господарство, є службовцями, радянська влада забрала у них землю, яка була основним джерелом доходів для існування у галицькому селі.

Після війни отцю Яціву залишили 0,15 га землі, решту орної землі та пасовисько — забрали. У зв'язку з тим, що отець Яців не вступив до колгоспу, радянська влада зачисляє його до одноосібників. Він, як одноосібник, щороку платив податок. У квітні 1951 р. він звернувся до Журавнівської районної ради депутатів зі заявою про те, що йому для про-



Іл. 15. Повідомлення правління колгоспу про заборону випасу коня і корови на пасовиську. 18.08.1951 р.



Іл. 16. Вимоги голови колгоспу до о. Яціва про внесення грошей в колгоспну касу та попередження в разі неоплати подати його до суду. 16.06.1952 р. З родинного архіву Р. Яціва

життя необхідно мати більше землі. Відповідь від Виконавчого комітету Журавнівської районної ради була наступна:

«На внесену Вами заяву від 26.III.51 року «Про поділ орної землі» Журавнівський Виконком районної ради депутатів трудящих повідомляє, що священники прирівнюються до службовців, а тому наділяються городом 0,15 га»⁴⁵.

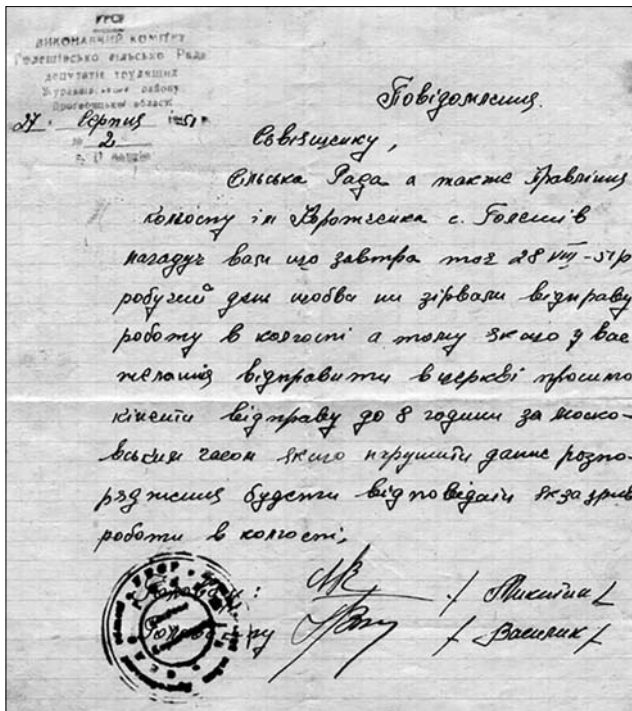
Фактично, о. Яців на початку 1950-х рр. залишився без засобів для існування, оскільки з городу 0,15 га прожити було важко, парафіяни були бідні, не мали грошей, щоб фінансово підтримувати церкву, бо працювали в колгоспі.

Для прикладу наведемо, що було в розпорядженні пароху у 1902 році: городу — 1 морг; орного поля —

⁴³ Повістка від 18 грудня 1945 р. за підписами голови районного виконавчого комітету та секретаря райкому партійного комітету зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

⁴⁴ Зобов'язання № 3890 за 1952 р. зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

⁴⁵ Лист від 3 травня 1951 р. Журавнівської районної ради зберігається в родинному архіві Романа Яціва.



Іл. 17. Повідомлення-вказівка о. Яціву від голови сільської ради про відповідальність за невчасне закінчення відправи. 28.12.1951 р. З родинного архіву Р. Яціва

25 моргів; сінокосів — 15,5 морга; лісу — 2 морги; пасовиськ — 5,5 морга⁴⁶.

Як уже вказувалося, влада прирівняла священників до службовців, вимагала від них за все платити. Так, приміром, у 1951 р. священник Яців за випас корови і коня заплатив колгоспові 1500 рублів⁴⁷ (іл. 15, 16). Якщо ж отець Яців не зміг вчасно сплатити за випас корови і коня, то негайно отримував ультимативні листи від сільської ради наступного змісту:

«Пане Священник!

Сьогодні внесіть гроші в касу колгоспну 1000 крб. за випас худоби на колгоспних пасовиськах. Ви випасаєте дві голови коня і корову. За кождую голову — 500 крб. В разі вами цього буде не зроблено, правління колгоспу змушене буде передавати до суду»⁴⁸.

Повідомлення про відповідальність перед сільською радою і колгоспом о. Яців отримував щопівроку, зокрема:

«Повідомлення

Гр. Яців Іллі Федоровичу від Правління колгоспу ім. Коротченка.

Надсилаємо Вам щот за випас коня і корови на пасовиську. Крім цього забороняють із цього числа випас Вашої корови і коня. А що буде Вами порушене.

Будем притягати до відповідальности.

Голова правління підпис (Василик)

Бухгалтер (Гринів)»⁴⁹.

Та коли не було чим годувати, о. Яців мусів позбутися коня, яким обробляв землю і виконував гуж-трудповинності — возив ліс до Жидачева.

Радянська влада до людей, які не вступили до колгоспу або не працювали в державних установах, особливо до священників, ставилася досить агресивно. У випадку, коли треба було платити податки, отець Яців — одноосібник, а коли давали землю, то відносили до категорії службовців.

Незважаючи на те, що церква була відділена від держави, платила податки «з прибутку», окрім того мусіла ще щорічно платити «взносы» у фонд миру⁵⁰ (іл. 17).

Два рази на рік о. Яців ходив до Жидачівського райфінвідділу, звітував про доходи церкви, там йому виписували платіжне повідомлення. Таких повідомлень у приватному архіві Романа Яціва багато. Ми наведемо два з них: одне за 1945 р., друге — за 1959 р.:

«До уряду Парохіяльного сільради Голешів,

Священнику Яців Ілія Федорович. Журавновська Райінспекція Держстраху доводить до Вашого відома, що ви повинні не пізніше 10/XII.1945 р. з'явитись в Журавновську Райінспекцію Держстраху по питанню:

1. Проведення страхування на 1946 р. по вашій парохії на будівлі.

2. Проведення страховки обладнання в кожній церкві. В разі неявки до 10.XII.1945 р. керівник парохії буде притягнений до відповідальности згідно Інструкції НКФ СССР» (Лист райстрахінспекції Журавненського району від 6.XII.1945 р. знаходиться в родинному архіві Романа Яціва).

⁴⁶ Шематизмъ всего клира греко-католической митрополитской Архиепархии Львовской на рокъ 1902. Львів, 1902. С. 143.

⁴⁷ Особистий архів Романа Яціва. Рахунок № 16 від 28.VIII.1951 р.

⁴⁸ Лист від 16.06.1952 р. до отця Яціва за підписом голови колгоспу, зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

⁴⁹ Повідомлення від 28 серпня 1951 р., зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

⁵⁰ Квитанція № 937482 від 30.XII.1962 р., зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

Пізніші повідомлення вже зобов'язують з'явитися на годину:

«Служнику релігійного культу
Яців Іллі Федоровичу
прож. с. Голешів
Жидачівського району.

Копія: Голові сільради тов. Іванику

Жидачівський райфінвідділ зобов'язує Вас явитися в райфінвідділ 9 годин ранку 8 серпня 1959 р. по питанню оподаткування прибутковим податком за I-ше півріччя 1959 р. При собі мати касову книгу церковного комітету, та відомості про виконання релігійних обрядів.

Явка Ваша обов'язкова.

Зав. райфінвідділом: підпис (ПЕТРИШАК)

Ст. інспектор податків підпис (КЕРИНЯК)»⁵¹.

У Жидачівському райфінвідділі о. Яціву виписували платіжне повідомлення стосовно подоходного податку, в якому обов'язково вказувалося, що він має «негайно оплатити» нарахований райфінвідділом податок. У 1962 р. Московська Патріархія видала указ, згідно з яким вимагала церковним радам встановити твердий оклад для священників. Такий договір був складений у 1962 р.

«Договір

Між церк[овною] Радою церкви св. Антонія Вел. в селі Голешів в особах Микитин Теодора Томковича, старости церк[овної] Ради Дерещук Николи Івановича, його заступника, і Когут Йосифа Теодоровича, церк[овного] касієра з одної сторони, а настоятелем церкви парафії Голешів протоєреєм Яців Іллею Теодоровичем з другої сторони, заключений згідно з розпорядженням Московської Патріархії № 34 від 5 січня 1962 і Високопреосвященнішого Кир Григорія, [...] Львівського і Тернопільського № 239 від 28 березня 1962, про твердий місячний оклад для священника за виконання ним його завдань:

Священик протоєрей Яців Ілля Федорович зобов'язується сповняти всі церковні треби і послуги віруючих в парафії села Голешів і Новошини. Всі вклади чи оплати будуть віруючі скла-



Іл. 18. Отець Ілля Яців. 1950-ті рр. З родинного архіву Р. Яціва

дати на руки касієра, призначеного церк[овною] Радою до тих справ, Когут Йосифа Теодоровича, котрий буде їх приходувати до церк[овної] каси приходовим ордером за своїм підписом і підписом сторони.

Церк. Рада зобов'язується виплачувати священикові Яців Іллі Федоровичу твердий місячний оклад в квоті 80 (вісімдесят) карбованців.

Цей договір входить в дію від 1 липня 1962 р.

Церковна Рада:

Микитин Теодор Томкович, староста Ц[ерковної] Ради.

Дерещук Никола Іванович, заступник ст. Ц[ерковної] Ради.

Когут Йосиф Федорович, касір

Свящ. протоєрей Яців Ілля Федор[ович], настоятель ц[еркви].

1962 року червня місяця 30 дня. Цей договір нотаріально посвідчений у виконавчому комітеті

⁵¹ Лист від фінансового відділу Жидачівського району від 05.08.1959 р. № 06—1026, зберігається в родинному архіві Романа Яціва.



Іл. 19. Освячення паски. (Зліва направо) отець Ілля Яців, дяк Федір Федів, паламар Федір Демків. З родинного архіву Р. Яціва

Млинської сільської Ради депутатів трудящих, Жидачівського р-ну Львівської області.

Одержано державної пошліни 1 крб. 50 коп.

Цей договір зареєстровано в книзі для запису нотаріальних дій під № 6.

Голова виконкому с/Ради підпис (Дорончук)». Гербова печатка⁵² (іл. 18).

Стан Церкви в 1950—1960 рр. був тяжкий, у багатьох селах внаслідок арештів греко-католицьких священників були закриті церкви. Таким чином ці села мали обслуговувати священники, які залишилися. Отець Яців 15 березня 1949 р. одержує грамоту призначення від Єпископа Самбірського і Дрогобицького наступного змісту:

«Цєю грамотою призначається свящ. Яців Іллю Теодоровича дотихчасово настоятеля парафії Голешова, Журавенського деканату, настоятелем парафії Новосілки враз прилученою Підліски, Ходорівського деканату.

З цєю грамотою прошу зголоситися у місцевого декана, щоби ввів Вас в душпастирські обов'язки дорученої Вам парафії.

Дрогобич, дня 15 березня 1949 р.

Підпис (Михайл єп.)

Печатка»⁵³.

Отож у кінці 1950-х рр. о. Яців виконував пасирські обов'язки у декількох навколишніх селах. А

це означало, що необхідно було здійснювати всі богослужіння і таїнства в багатьох церквах, протистояти радянській атеїстичній політиці, виживати фізично, виконувати різні доручення канцелярії єпископа. Цих доручень було немало. Серед численних листів, які одержував отець Яців та інші священнослужителі і які зберігаються в родинному архіві Романа Яціва, є такі:

«Всім оо. Благодійним і Настоятелям!

Прошу ласкаво прислати відповідь на слідуючі точки:

1. Чи в селах, де перестали діяти православні церкви, сектанти, якщо такі там існують, стали більше активізуватись і стараються за рахунок православних віруючих побільшити свій чисельний стан.

2. Чи в селах, де православні церкви припинили свою діяльність, появились секти, хоч досі їх там не було, або чи, мимо існуючих там уже сект, повсталася якась нова секта.

3. Чи віруючі сіл, де перестали діяти православні церкви, задовольняють свої релігійні потреби у православного священника, чи може звертаються до невооззєдинених.

4. Справу проситься трактувати як пільгу.

5. Секр. канцелярії єпископа проірей Маркевич. Відповідь прислати на руки Благодійного в Жидачеві»⁵⁴ (іл. 19).

Про стан церкви в радянській Україні можна судити ще й з того, що важливі листи у той час було необхідно прислати «на руки» Благодійного в Жидачеві. Церква в радянський час старалася не користуватися поштою, яка контролювалася спецслужбами.

У 1950-ті рр. радянська влада розпочала боротьбу з Церквою шляхом примусової роботи в неділю та релігійні свята. Вона давала вказівки о. Яціву: о котрій годині починати і закінчувати Службу Божу, або взагалі відмінити. Так, зокрема, у 1950-ті рр. о. Яців отримував повідомлення від голови сільської ради, колгоспу такого змісту:

«Священнику,

Сільська Рада, а також Правління колгоспу ім. Коротченка с. Голешів нагадує Вам що завтра тоє 28.XII.51 р. робочий день, щоби ви не зірвали відправою роботу в колгоспі, а тому якщо у вас

⁵⁴ Лист від 22.II.63 р. секретаря єпископа Маркевича, зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

⁵² Договір про зобов'язування виплачувати священнику зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

⁵³ Грамота призначення від 15 березня 1949 р. № 4:99/49 П., зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

желанія відправити в церкві, просимо кінчати відправу до 8 години за московським часом. Якщо порушити дане розпорядження будите відповідати як за зрив роботи в колгоспі.

Голова Сільської Ради: підпис (Микитин)

Голова колгоспу: підпис (Василик)

Печатка»⁵⁵ (іл. 20).

Якщо ж селяни не працювали в неділю, то сільська рада посилала о. Яціву повідомлення такого змісту:

«Священнику.

Прошу завтра починати службу божу як звичайно, щоб була кінчена не пізніше як 12 годин за московським часом, щоб не було ні раніше, ні пізніше, якщо цього не буде виконано, ви особисто понесете відповідальність.

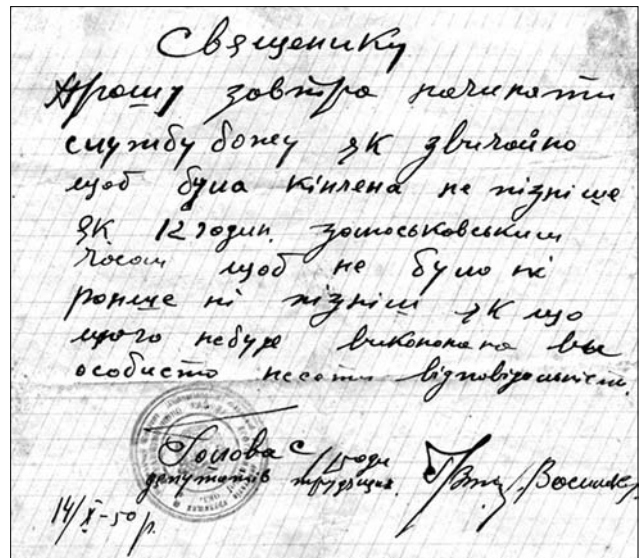
Голова с/ради

депутатів трудящих підпис (Василик)»⁵⁶.

Дорога о. Яціва до своїх парафій була тернистою. Це підтверджують і наші записи від місцевих мешканців, які так чи інакше знали його: «Коли ходив о. Яців до Новошина, були облави, була партизанка, ходити було страшно через с. Луковець, там жили поляки, яких вивезли»⁵⁷; «Ходити було страшно, бо в селі стояв гарнізон, який робив часті облави»⁵⁸; «Ходив о. Яців з паличкою в чорному плащі, ходив за 2 крб. до Новошина, був дуже релігійний»⁵⁹.

Бувало так, що о. Яців по дорозі виконував свої пастирські обов'язки: «У 1951 році він вертається пішки із Новошина до Голешева, чоловік на початку села попросив його охрестити дитину. Отець Яців охрестив, похастував його чоловік і він пішов далше. До речі, останнім, кого хрестив о. Ілля, був Ігор Когут, 1963 року народження»⁶⁰.

В архіві родини Романа Яціва є «Анкета у справі регинда по виконанню Постанов Львівського Собо-



Іл. 20. Вказівка о. Яціву від голови сільської ради з приводу часу початку і закінчення Служби Божої. 14.10.1950 р. З родинного архіву Р. Яціва

ру дня 26.ІІ.1960 р. від св. Антонія Великого церкви в с. Голешів, Благодійного Жидачівського». Це своєрідний план-проспект, в якому розписано, що буде зроблено протягом року для церкви. Так, «установку іконостасу було заплановано на вересень, головного престолу — жовтень, лампадок — вересень, зняття бічних престолів — липень, фан — вересень, лавок — травень, зняття сповідальниць, посуду для св. води — на квітень; держаків хоругв — червень; тетраподів — квітень; роботи по ремонту стихарів (верхній богослужбовий одяг. — Я. Т.) — жовтень. Знизу анкети стоїть підпис: настоятель о. Яців». Таку саму анкету ми маємо «від св. Николая у церкві в Новошинах». Із цієї анкети видно, що о. Яців протягом року мав виконати великий обсяг роботи в двох церквах з їх благоустрою.

У переддень свого 70-ліття священник «Яців Ілля Федорович настоятель св. Антонія Великого церкви парафії села Голешів деканату Жидачівського Львівсько-Тернопільської Архієпархії на подання Наше Святійшим Патріархом Алексієм на день Святої Пасхи 1960 року нагороджений протоієрейством і палицею»⁶¹.

В той же час розпочалося приховане гоніння місцевої влади на о. Яціва. Все це відбувалося на тлі нової політичної ситуації, яка склалася у 1960—1970-

⁵⁵ Повідомлення № 2 від 27 серпня 1951 р., зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

⁵⁶ Повідомлення від 14 жовтня 1950 р., зберігається в родинному архіві Романа Яціва.

⁵⁷ Зап. Я. Тараса 04.03.2006 р. в с. Голешів від Рудик Катерини Іванівни, 1932 р. н.

⁵⁸ Зап. Я. Тараса 04.03.2006 р. в с. Голешів від Романовича Михайла Васильовича, 1941 р. н.

⁵⁹ Зап. Я. Тараса 06.03.2006 р. в с. Голешів від Балінського Миколи Івановича, 1921 р. н.

⁶⁰ Зап. Я. Тараса 05.03.2006 р. в с. Голешів від Когут Олексі Михайловича, 1927 р. н.

⁶¹ Грамота № 527 від 5 квітня 1960 р. за підписом Архієпископ Львівський і Тернопільський священноархімандрит Почаївської Св. Успенської Лаври.



Іл. 21. Освячення пасок о. І. Яцівим. З родинного архіву Р. Яціва



Іл. 22. Отець Ілля Яців. З родинного архіву Р. Яціва

ті роки. Гоніння на о. Яціва посилились і перегукуються із критичною ситуацією, яка склалася на початку 1960-х рр., коли у 1963 р. партійні ідеологи звинуватили групу письменників-шістдесятників у «заграванні» з декадентськими західними мистецькими ідеями, з українським «буржуазним націоналізмом». Почалася нова хвиля національного утиску та гоніння на Церкву. Місцева влада намагалася впер-

то боротися з українським націоналізмом, парохом і Церквою. Це відбувалося різними способами. Наприклад, заборонаю надавати воза для священника, щоб відвезти його в сусіднє село, закриттям церков, переобладнанням їх на музеї села, або взагалі потребою знесення через «аварійність» (іл. 21).

На все життя парафіяни села Новошина запам'ятали Великдень 1961 року. Вони з пасками зібралися біля церкви на Службу Божу. До них возом мав приїхати о. Яців. Однак він затримувався: голова сільради Гриньо Смик заборонив візникові їхати по отця, щоб відвезти його після Служби Божої в Голешеві до Новошина. Незважаючи на те, що була погана погода, сніг ще лежав на землі, зранку моросив дощ зі снігом, о. Яців, не дочекавшись підводи, пішов пішки на свою парафію в Новошині. Він здолав 8 км по бездоріжжю, прийшов до своєї церкви дуже змучений (мав уже 70 років), сів на сходах церкви й гірко заплакав перед парафіянами. Йому було прикро, що спізнився зі Службою Божою, болісно за знущання радянської влади в день величного свята Воскресіння Господнього. Плач відчаю 70-річного священника перед паствою за долю Церкви та її пастирів сьогодні пам'ятає багато парафіян Новошина⁶². Це був плач Божого слуги Української Церкви, розп'ятої в радянський час (іл. 22).

Щоб зрозуміти дорогу до своєї пастви, яку здійснив отець Яців на Великдень 1961 року, я, Ярослав Тарас, в компанії працівниці Інституту народознавства НАН України Стефанії Гвоздевич, постарались її відтворити через 45 років. Наш шлях почався від проборства священника. Ми їхали на возі, запряженому парою коней. Нашим проводирем був Михайло Романович, житель с. Голешева, який був свідком, як о. Ілля щонеділі та у свята йшов чи їхав до церков навколишніх сіл. Пішки пройти від Голешева до Новошина ми відмовились, бо лежав ще сніг, почалася відлига, йти по старій дорозі, якою десятиліттями не користувались, було задоволення не досить приємне (іл. 23).

Спочатку ми проїхали повз стареньку школу, повернули наліво, проїхали невеликий відрізок сільською дорогою, потім направо, на відкриту міс-

⁶² Зап. Я. Тараса 2006 р. в с. Новошин від Мельника Степана Михайловича, 1927 р. н., та Кузика Івана Андрійовича, 1928 р. н.

цевість, де колись пролягала польова дорога на Новошин. Проїхавши навпростець більше 2 км в напрямку пагорбів, на яких збереглися залишки старого лісу, ми в'їхали в улоговину, яка в народі називається «поле Коритище». Дійсно, це — корито, на дні якого колись було «людське поле», яке з двох сторін оточують високі береги, вкриті лісом. Проїхавши полем, вкритим снігом, ми почали підніматись під гору дорогою через ліс, вкінці якого завиднілися хати хутора Телебужа. Досить довго ми їхали глибоким снігом поміж розкиданих хат хутора, знову в'їхали в смугу лісу, піднялися на пагорб, на дорогу Журавко — Новошин, опинилися на початку села, проїхали сільською забудовою, звернули направо, проїхали десяток садіб, опинилися біля мурованої церкви, де парафіяни очікували священника, який приїхав на новій імпортованій машині. Наша подорож до церкви в с. Новошин тривала 1,5 години (возом!). Назад ми повертались короткою дорогою, яка була небезпечною, особливо у воєнні та післявоєнні роки.

Виїхавши від церкви на дорогу Новошин — Ходорів, ми повернули наліво до села Луковець, польське населення якого було агресивно налаштовано проти українців навколишніх сіл. Проїхавши повз хати, в яких сьогодні ніхто не живе, ми виїхали на дорогу Новошин — Голешів, якою знову повернулися до Голешівської церкви.

Шлях о. Яціва до своєї пастви був нелегким, особливо до церкви в с. Млинісько, яке знаходиться на другому боці р. Дністер. Під час повеней це село було відрізане водою. Отже, добираючись до своєї пастви, він «долав велику воду».

Згідно з наявними у нас матеріалами, церковний уряд Голешева в 1959 р. був у такому складі: дяком був Федів Теодор Павлович (1902 р. н.), староста церковної ради — Микитин Теодор Томкович (1922 р. н.), заступник старости церковної ради — Дерещук Микола Іванович (1917 р. н.); члени церковної ради: Когут Йосиф Теодорович (1905 р. н.), Андрухів Михайло Якович (1912 р. н.), Кіт Василь Якович (1922 р. н.), Луців Ярослав Васильович (1932 р. н.). Дяками у с. Новошин були: Музика Іван Данилович (1888 р. н.), Смик Ілля Костянтинович (1892 р. н.), Ярема Григорій Федорович (1889 р. н.), Купецький Василь Іванович (1900 р. н.), Грогудзу Олексійович (1918 р. н.),



Іл. 23. Шляхом о. І. Яціва від церкви у с. Голешеві до церкви у с. Новошин. 06.03.2006 р. Світлина Я. Тараса

Стагурик Михайло Михайлович (1904 р. н.), Зіняк Стефан Петрович (1914 р. н.)⁶³.

Найбільше всім у селі запам'яталось, що священник Яців у радянський час «був дуже бідний, грошей у нього не було, бо люди по 2 рублі на Церкву з хати не давали, бо самі грошей не мали»⁶⁴.

З навколишніх сіл, де радянська влада позачиняла церкви, селяни запрошували о. Яціва, щоб відправив заупокійні служби за померлим. Тоді люди старались посилати за священником фіру. Однак о. Яців часто казав: «Не посылайте фіру, я прийду пішки». Ходив він пішки в навколишні села також, щоб заробити 2 рублі, які громада або родичі померлого мали б дати фірману за те, щоб привіз священника. Адже, як уже вказувалось, він регулярно мав сплачувати «подоходний податок», нарахований райфінвідділом. Окрім того, цей приклад ми наводимо і для того, щоб порівняти з нашим сьогоднішнім, коли за священником у селі, в якому він живе і служить за 200 м від церкви, треба посилати машину.

Бувало так, що, коли давали фіру, о. Яців йшов за нею, збирав дрова і кидав на фіру. Фірман казав: «Отче, гріх збирати дрова у свято». Він відповідав: «Бог бачит, як я живу, не маю чим палити, в хаті холодно, я відмолю свої гріхи».

Щоб знати істинну ціну людини, яка жила в громаді парохії, необхідно спитати, що про неї пам'ятають. Пам'ятають, що всіх навчав казати: «Помилуй мене,

⁶³ Список складений на основі матеріалів родинного архіву Романа Яціва.

⁶⁴ Зап. Я. Тараса 16.07.2005 р. в Голешеві від Гриніва Йосипа Степановича, 1924 р. н.



Іл. 24. Похорон о. І. Яціва. 22.03.1963 р. З родинного архіву О.М. Когут



Іл. 25. Похорон о. І. Яціва. 22.03.1963 р. З родинного архіву О.М. Когут

Боже»; «Коли о. Яців був парохом у селі, то як його бачили діти, то бігли до нього, щоб сказати Боже слово «Слава Ісусу Христу»⁶⁵; «За Польщі о. Яців мав пару коней, бричку, корови, мав наймичку, свою пашу і поле. Давав своє поле у спілку бідним»⁶⁶ (іл. 24).

За інформацією жителя Голешева Йосипа Гриніва «голова сільради викликав о. Яціва до Млиниськ і заявив йому, що церква буде закрита. Після цієї звістки отець розхвилювався, йому стало погано, він хотів сісти, але йому не дали. Із сільради отця вже привезли. Через пару днів він помер»⁶⁷.

За відомостями жительки Голешева Олени Когут, «отця Яціва закликали до сільради до Млиниськ,

там відбулася розмова, голова сільради Дорончук з місцевих бив і мордував отця, після цих мордувань він помер»⁶⁸.

Про смерть отця Яціва мешканці сіл Голешева та Лапшина розповідають так: «Наші його знищили. Закликали до сільради, допитували його голова колгоспу, витягнули з-під нього крісло, він головою вдарився. Помер 20 березня 1963 р. у великий піст»⁶⁹.

Марія Коваль каже, що «він був старенький, його замучили в школі в Голешеві. На допиті отця були комуністи із Журавна, Млиниськ. Як взяли його — били, після цього як ліг, так і помер. На похороні було багато людей. Правив він файно, вчив людей і дітей. Він жив бідно, мав одного коня, корову, правив в аварійній церкві»⁷⁰ (іл. 25).

Ці відомості доповнюють і спогади інших очевидців тих подій. Зокрема: «Головою сільської ради у Млиниськах був Дорончук. Він викликав о. Яціва до сільради, з ним там проводив бесіду, після цього його спаралізувало. Привезли отця на фірі додому, незадовго помер. Люди смерть о. Яціва сприйняли з великим болем. Після його похорону церкву закрили, все поскидували в купу. Ми ходили до церкви у Млиниська». [...] «Він пішов до Млиниськ, там над ним знущалися. Голова сільради Дорончук доказував отцю, що церква в селі не потрібна, там о. Яціва паралізувало, через пару днів помер»⁷¹ (іл. 26).

Маємо багато свідчень від селян Лапшина, Млиниськ про трагічний день у житті о. Яціва 20 березня 1963 р., в який «під час допиту, «бесіди» із головою сільради та її членами, о. Яців раптово втратив свідомість та був паралізований».

Хвилювання о. Яціва ґрунтувалися на десятках прикладів, які він знав із життя священників, яких радянська влада позбавляла пастви, засобів на життя, забирала плебанію, залишала на старість їх та їхні сім'ї без даху над головою. Він добре розумів наміри влади і наслідки цих намірів, раптове хвилю-

⁶⁵ Зап. Я. Тараса 05.03.2006 р. в с. Голешів від Рудик Катерини Романівни, 1932 р. н.

⁶⁶ Зап. Я. Тараса 20.07.2005 р. в с. Голешів від Балінського Миколи Івановича, 1921 р. н.

⁶⁷ Зап. Я. Тараса 16.07.2005 р. в с. Голешів від Гриніва Йосипа Степановича, 1924 р. н.

⁶⁸ Зап. Я. Тараса 17.07.2005 р. в с. Голешів від Когут Олени Іванівни, 1926 р. н.

⁶⁹ Зап. Я. Тараса 20.07.2005 р. в с. Голешів від Балінського Миколи Івановича, 1927 р. н.

⁷⁰ Зап. Я. Тараса 17.07.2005 р. в с. Голешів від Коваль Марії Михайлівни, 1920 р. н.

⁷¹ Зап. Я. Тараса 05.03.2006 р. в с. Голешів від Когута Олексія Михайловича, 1927 р. н.

вання призвело до гострого порушення кровообігу мозку, апоплексії та швидкої смерті. Про це свідчить свідоцтво про смерть: «Яців Ілля Федорович помер 20 березня 1963 р. у віці 72 роки, причина смерті — інсульт»⁷².

Похований о. Яців на цвинтарі села Голешів біля старої церкви на вершині пагорба, з якого розкривається краєвид на долину р. Дністер (іл. 27).

В родинному архіві його внука, Романа Яціва, зберігається поезія, яка за змістово-стилістичними особливостями та іншою супутньою інформацією належить перу о. Іллі. Тут, зокрема, відображено переживання ліричного героя, передчуття близької смерті, суголосні переживанням і передчуттям самого о. Іллі в останні роки чи «дні» його життя:

*Сумно, сумно на цвинтарі,
Ще сумніше в гробі,
Найсумніше в моїй душі,
Та плакати годі.*

*Туга серце оповила,
Там гніздо си звилала,
Мов гадюка наймо...
Доля нещаслива!*

*Тужи, муже, за волею,
Ай гарною долею,
За літами молодими
Тими золотими.*

*Весно, весно віку мого,
Прошумілась скоро,
За тобою тугу маю,
Моя ти небого.*

*О верніться літа юні,
Вернись, весно моя,
Як вернеться, вернись воля,
Й моя гарна доля.*

*Туга втече з мого серця,
Сум душу покине,
Буду тішитись, радіти.
Що я знов щасливий.*

*О, Господи, дай дожити
Решту віку мого
У радості, в мріях юних
Віку золотого.*

О Боже мій триєдиний,



Іл. 26. Великодня відправа на могилі о. І. Яціва. 1963 р.



Іл. 27. Отець Ілля Яців. З родинного архіву Р. Яціва

*Боже всемогучий,
Найсвітліший, наймудріший,
Вічний всевідучий.*

*Ти незмінний, найвірніший
Милосердний Боже,
Дай нам вік тут і там,
Вислухай нас, Боже!*

⁷² «Свідоцтво про смерть серії П—Яр № 695809 від 30 березня 1963 р.», знаходиться в родинному архіві Романа Яціва.

Висновки. В період «возз'єднання» УГКЦ з РПЦ, коли Радянська держава «викорінювала

рештки уніатства», переслідувала віруючих та духівництво, закривала культові споруди, проводила масову атеїстичну пропаганду, отець Ілля Яців залишився із паствою, не покинув її, щоб не дати привід для закриття церкви. Він розумів, що хтось мусить бути поводитим парафіян у складні часи, бо якщо його не буде, то місце християнської віри, духовності займе радянська ідеологія. Він прийняв рішення служити Богові, незважаючи на підпорядкування РПЦ та репресії. Це було правильне рішення, бо після смерті отця Іллі Яціва церква була закрита.

Життєпис о. Іллі Яціва є яскравим прикладом, як існувала Греко-католицька церква у міжвоєнний час та функціонувала в умовах тоталітарної держави.

На долю о. І. Яціва припали найтяжчі часи — бути парохом у Радянській державі, яка після Другої світової війни, намагаючись «викорінити рештки уніатства», переслідувала віруючих та духовенство, проводила масову атеїстичну пропаганду.

У житті о. Іллі Яціва виокремлено два періоди з такими часовими межами: перший період — 1891—1939 рр. — формування світоглядних орієнтирів, дитячі та юнацькі роки, гімназійне навчання (1905—

1914 рр.), висвячення (1927 р.), виконання пасторських обов'язків в с. Голешів. З цього періоду ми дізнаємося, як функціонувала Греко-католицька церква у міжвоєнний період, як у ній відбувалися призначення та нові парохії, екзаменування священників що три роки; другий період — 1939—1963 рр. — служіння під тиском радянської репресивної машини в умовах постійних стресів, очікування арешту та депортації за зв'язок з УПА, коли священника прирівнювали до службовця, заставляли щорічно виконувати трудові повинності: гужтрудова повинність, заготовляти ліс, працювати на ремонті доріг, щороку мав щорічні зобов'язання на поставку м'яса, молока, бринзи-сиру, яєць, вовни і шкірсировини, коли примушували працювати в неділю та релігійні свята.

Отець Ілля Яців відноситься до рустикального духовенства Галичини, яке виховувалося на шляхетному середовищі ХІХ ст., збирало документи про своє життя для родинної історії і через свою освіту, дітей та внуків поповнило лави української інтелігенції, яка сьогодні активна у національному мистецькому середовищі.

Received: 02.07.2026

Accepted: 17.07.2026

Published: 23.09.2026